

Стан і перспективи розвитку вільної боротьби в УкраїніШандригось В.І.¹, Блажейко А.І.², Латишев М.В.³Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка¹Міністерство молоді та спорту України²Київський університет імені Бориса Грінченка³

Анотація. Мета: проаналізувати стан вільної боротьби в Україні і визначити шляхи для подальшого розвитку цього виду спорту. **Матеріал і методи.** У дослідженні були використані наступні загальноприйняті методи: аналіз науково-методичної літератури та джерел інтернету; аналіз офіційних документів; методи математичної статистики. Проаналізовано виступи спортсменів збірної команди України з вільної боротьби в офіційних змаганнях, статистичні матеріали Міністерства молоді та спорту України, Асоціації спортивної боротьби України. **Результати:** аналіз виступів на офіційних міжнародних змаганнях виявив, що збірна команда України з вільної боротьби завжди претендувала на медалі офіційних міжнародних змагань і за роки незалежності завоювала 202 медалі на чемпіонатах Європи, 78 – на чемпіонатах світу і 12 медалей на Олімпійських іграх, що свідчить про конкурентоспроможність українських спортсменів на міжнародній арені. Розвитком вільної боротьби в Україні за безпосередньої участі Міністерства молоді і спорту України займається Асоціація спортивної боротьби України, яка є членом Міжнародної федерації «Об'єднаний світ боротьби» UWW. В Україні не вистачає сучасної, якісної та доступної спортивної інфраструктури, яка є основою для занять вільною боротьбою. Це є проблемою виду спорту, яка накопичувалася роками та суттєво гальмує його розвиток. Основними суб'єктами розвитку вільної боротьби в Україні є ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ та спеціалізовані спортивні заклади, що фінансуються як з державного бюджету, так і з місцевих бюджетів та забезпечують формування олімпійського резерву. До систематичних занять вільною боротьбою в Україні залучено 22732 особи, з яких основна частка припадає на учнів ДЮСШ, СДЮШОР – 73,72 %. У ДЮСШ і СДЮСШОР функціонує 233 відділення (1659 навчальних груп різної кваліфікації) з вільної боротьби. Встановлено, що за останній рік скоротилась кількість відділень по ДЮСШ і СДЮСШОР, проте, зросла кількість навчальних груп. Заняття вільною боротьбою проводили 884 працівника, з яких навчально-тренувальний процес у ДЮСШ і СДЮСШОР здійснювало 723 (81,7 %) тренера з них: штатних тренерів – 487 осіб, з яких 325 (66,74 %) мають тренерську кваліфікаційну категорію. Виявлено, що із загальної кількості тренерів, що входять в штат, 64,68 % становлять особи у віці 30-60 років, молодь до 30 років складає 18,89 % і 16,43 % - це фахівці 60 років і старше, що свідчить про потребу у залученні молодих тренерів для занять вільною боротьбою. Система спортивних змагань з вільної боротьби в Україні обумовлюється Єдиним календарним планом фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України, який формується виходячи з міжнародного календаря UWW і містить офіційні змагання (відбіркові на міжнародні змагання) серед усіх вікових груп, навчально-тренувальні збори, відомчі змагання, турніри різних рангів серед усіх вікових груп.

Висновки. Проаналізувавши стан вільної боротьби в Україні, з метою удосконалення організаційно-управлінської структури, інфраструктури, підвищення рівня охоплення населення для занять вільною боротьбою, покращення кадрового, матеріально-технічного забезпечення і удосконалення системи спортивних змагань з вільної боротьби, нами було визначено ряд першочергових завдань, що уже реалізуються.

Ключові слова: вільна боротьба, розвиток, інфраструктура, ДЮСШ, навчальні групи, тренера, спортивні змагання, спортивні бази.

Вступ. В умовах зростаючої глобальної конкуренції на міжнародній спортивній арені підвищується роль спорту вищих досягнень, у тому числі й вільної боротьби, яка посідає одне із значних місць в Олімпійському русі, у різних міжнародних спортивних змаганнях (Булатова, 2017; Леннарц, 2013; Шандригось, & Первачук, 2018).

За період незалежності України виросло ціле покоління українських борців – переможців і призерів чемпіонатів світу, Європи, Олімпійських ігор. Це такі спортсмени, як Е. Тедєєв, І. Мерлені, З. Зазіров, Є. Буслович, Т. Данько, В. Андрійцев, А. Стаднік, В. Федоришин, І. Алдатов, О. Захарук, П. Олійник, Т. Лазарєва, К. Бурмістрова, Ю. Ткач, О. Когут, Л. Балушка, Г. Василенко, А. Махиня, Г. Василенко, О. Гергель, І. Коляденко, А. Черкасова, О. Лівач, А. Белінська та інші (Булатова, 2017; Пістун, 2008).

Проте, розвиток вільної боротьби в Україні має також чимало проблем, пов'язаних із застарілою інфраструктурою, недостатнім фінансуванням, старінням тренерських кадрів тощо (Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року).

Аналізу розвитку видів спорту присвячено досить велику кількість наукових праць (Байрамов, 2017; Линець, & Шульга, 2005; Мітова, & Онищенко, 2014; Павлюк, 2006; Черба, & Герасимова, 2017; Цимбалюк, 2020), проте, на даний момент не виявлено праць присвячених питанням розвитку вільної боротьби в Україні. Вивчення цього питання дасть можливість скласти предмет дослідження загалом, виявити стан і проблеми вільної боротьби, визначити специфіку її розвитку, визначити вплив державної політики на її становлення, знайти спільне та особливе у розвитку вільної боротьби України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Робота виконана відповідно до теми НДР кафедри теорії і методики олімпійського та професійного спорту Тернопільського

національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Науково-методичні основи багаторічної техніко-тактичної підготовки у вільній боротьбі».

Мета дослідження – проаналізувати стан вільної боротьби в Україні і визначити шляхи для подальшого розвитку цього виду спорту.

Матеріали та методи дослідження. У дослідженні були використані наступні загальноприйняті методи: аналіз науково-методичної літератури та джерел інтернету; аналіз офіційних документів; методи математичної статистики. Проаналізовано виступи спортсменів збірної команди України з вільної боротьби в офіційних змаганнях з 1992 року по 2021 рік та статистичні матеріали Міністерства молоді та спорту України, Асоціації спортивної боротьби України, Асоціації вільної боротьби України. Вихідні дані результатів виступів взяті з офіційного сайту Міжнародної федерації «Об'єднаний світ боротьби» «United World Wrestling» (<https://unitedworldwrestling.org/database>), а статистичні матеріали з сайту Міністерства молоді та спорту України (<https://mms.gov.ua/>). Для статистичної обробки даних і графічного представлення результатів використовувалася програма MS Excel.

Результати дослідження та їх обговорення. Організаційно-управлінські основи сучасного спорту протягом останніх десятиріч зазнали істотних змін (Павлюк, 2008). Ці зміни відбуваються під впливом як зовнішніх чинників (професіоналізація, комерціалізація, зближення професійного та олімпійського спорту, розширення міжнародного календаря змагань тощо), так і внутрішніх, характерних для конкретної країни (основні тенденції розвитку виду спорту та конкурентоспроможність українських спортсменів; організаційно-управлінська структура та інфраструктура розвитку виду спорту; олімпійський резерв і дитячо-юнацький спорт; кадрове забезпечення; система спортивних змагань; фінансування і матеріально-технічне забезпечення та ін.)

(Гуськов, & Платонов, 2000; Платонов, 2015).

Вище зазначені чинники ми взяли за основу при аналізі стану вільної боротьби в Україні.

Вільна боротьба є олімпійським видом спорту і, враховуючи результати участі спортсменів України в Іграх XXXII Олімпіади Токіо-2020 в м. Токіо (Японія) у 2021 році та офіційних міжнародних спортивних змагань спортивного сезону 2020/2021 року, відноситься в Україні до видів спорту першої категорії пріоритетності

(<https://mms.gov.ua/npas/pro-prioritetnist-litnih-olimpijskih-vidiv-sportu-na-2022-2024-roki>).

Основні тенденції розвитку вільної боротьби та конкурентоспроможність українських спортсменів. Аналіз виступів збірної команди на офіційних міжнародних змаганнях дозволяє виявити

тенденції та особливості розвитку вільної боротьби в Україні і дати прогноз результатів майбутніх змагань. Результати виступів на цих змаганнях є основним підсумком річного циклу підготовки, а динаміка результатів характеризує ефективність системи підготовки (Латышев, Полянничко, Юшина, Еретик, & Барабаш, 2020; Латышев, Шандригось, Тропин, Квасница, & Головач, 2020; Платонов, 2015; Тропин, Латышев, Рыбак, & Бугаев, 2020; Шандригось, Латышев, Первачук, & Яременко, 2020; Шинкарук, 2013).

У таблиці 1 представлено кількість завойованих медалей спортсменами національної збірної команди України з вільної боротьби (чоловіки і жінки) в чемпіонатах Європи, чемпіонатах світу та Олімпійських іграх з 1992 по 2021 роки включно.

Таблиця 1

Кількість завойованих медалей спортсменами збірної України з вільної боротьби (чоловіки і жінки) на чемпіонатах Європи, світу і на Олімпійських іграх

Вид	Чемпіонати Європи		Чемпіонати світу		Олімпійські ігри		Всього медалей
	К-сть медалей 1-3 місце	К-сть золотих медалей	К-сть медалей 1-3 місце	К-сть золотих медалей	К-сть медалей 1-3 місце	К-сть золотих медалей	
Чоловіки	91	18	36	5	8	1	135
Жінки	111	29	42	11	4	1	157
Всього	202	47	78	16	12	2	292

Аналіз результатів показує, що за роки незалежності борці завоювали 91 медаль на чемпіонатах Європи, з них 18 (21,7 %) золотих, а на чемпіонатах світу – 36 медалей, з них 5 (13,88 %) золотих і 8 на Олімпійських іграх, з них 1 (12,5 %) золота. Українські борчині за аналогічний період завоювали 111 медалей на чемпіонатах Європи, з них 29 (26,13 %) золотих. Статистика нагород на чемпіонатах світу показує, 42 медалі, з них 11 (26,19 %) золотих (Шандригось, Латышев, Первачук, & Яременко, 2020).

Борці вільного стилю, які представляли незалежну Україну, завжди претендували на медалі в Олімпійських іграх. І у всіх олімпійських циклах, крім передостаннього (2013-2016) і останнього (2017-2021), ними були завойовані медалі.

Українські борчині завжди претендували на медалі в Олімпійських іграх. Проте, здобути нагороди вдалося лише в трьох олімпійських циклах (2001-2004; 2005-2008; 2017-2021). Ще в одному (2009-2012), дві спортсменки боролись у бронзових фіналах, проте, зупинились за крок від нагород. Також слід відзначити представництво наших спортсменок на головних змаганнях чотириріччя. Починаючи з 2004 року українські спортсменки були представлені на всіх Олімпійських іграх, здобувши максимальну кількість ліцензій. У 2016 і 2021 роках з шести вагових категорій, наша збірна була представлена у п'яти (Шандригось, та ін., 2020).

Варто взяти до уваги той факт, що на даний момент у рейтингу UWW

представлені 9 спортсменів (табл. 2), з них за результатами останнього чемпіонату світу (Осло, 2021), четверо спортсменів

покращили свої позиції і є надія, не дивлячись на зміну поколінь, у подальшому на позитивні результати.

Таблиця 2

**Українські борці у рейтингу UWW (Топ-20) з вільної боротьби
(станом на 15.12.2021 р.)**

Вагова категорія	Спортсмени	Чинне місце (попереднє місце)
61 кг	Джелеп Андрій	13 (6)
65 кг	Шуптар Василь	14 (42) ↑
65 кг	Свирид Андрій	15 (9)
70 кг	Никифорок Ігор	17 (9)
74 кг	Радулов Семен	14 (10)
92 кг	Власов Андрій	4 (19) ↑
97 кг	Магамед Закарієв	13 (-) ↑
125 кг	Колдовський Олександр	12 (30) ↑
125 кг	Хоцяновський Олександр	19 (16)

У 2021 році жіноча збірна команда України посіла високе 4-те місце на чемпіонаті світу, поступившись сильним збірним Японії, США і Монголії (за рахунок рівного виступу всієї команди – одразу шестеро борчинь боролись за призові місця). За підсумками 2021 року UWW у ТОП-5 подій з боротьби визначила жіночу збірну України на чемпіонаті світу серед жінок до 23 років (U23) на чолі з капітаном команди Аліною Грушиною на

3 місце. В команди було п'ять фіналістів і три чемпіонки.

На даний момент у рейтингу UWW представлені 17 спортсменок (табл. 3), з них за результатами чемпіонату світу (Осло, 2021), і чемпіонату світу U23 (Белград, 2021), на якому, за відсутності японських спортсменок збірна команда України перемогла у командній першості, одразу вісім спортсменок покращили свої позиції.

Таблиця 3

**Українські борчині у рейтингу UWW (Топ-20) з вільної боротьби
(станом на 15.12.2021 р.)**

Вагова категорія	Спортсменки	Чинне місце (попереднє місце)
50 кг	Лівач Оксана	7 (5)
50 кг	Кокозей-Ящук Богдана	16 (-) ↑
53 кг	Бережа Христина	10 (25) ↑
55 кг	Хоменець Олександра	8 (-) ↑
55 кг	Демко Христина-Зоряна	17 (11)
57 кг	Кіт Тетяна	9 (17) ↑
57 кг	Винник Соломія	17 (-) ↑
57 кг	Грушина-Акобія Аліна	20 (12)
59 кг	Лісовська Юлія	20 (-) ↑
62 кг	Коляденко Ірина	4 (3)
62 кг	Прокопівнюк Ілона	7 (27) ↑
65 кг	Ріжко Тетяна	9 (7)
68 кг	Черкасова Алла	9 (6)
68 кг	Лавренчук Анастасія	15 (-)
68 кг	Бережна Аліна	17 (12)
72 кг	Белінська Алла	5 (1)
76 кг	Осняч-Шустова Анастасія	8 (23) ↑

Позитивна динаміка спостерігається і у показниках всіх вікових груп, якщо брати до уваги результати виступів на офіційних змаганнях серед юнаків, дівчат,

юніорів, юніорок і дорослих (1-5 місця) (табл. 4) (<https://mms.gov.ua/fizichna-kultura/statistichna-zvitnist/shchorichnij-informacijnij-dovidnik-ukrayina-sportivna>).

Таблиця 4

Показники участі спортсменів України з вільної боротьби у офіційних міжнародних змаганнях за 2017-2021 роки

Роки / змагання, місяця	Дорослі, U23								Юніори, юніорки								Юнаки, дівчата							
	Чемпіонати світу				Чемпіонати Європи				Чемпіонати світу				Чемпіонати Європи				Чемпіонати світу				Чемпіонати Європи			
	1	2	3	5	1	2	3	5	1	2	3	5	1	2	3	5	1	2	3	5	1	2	3	5
2017	-	2	7	1	2	3	6	6	-	1	1	2	2	2	1	3	-	1	4	3	5	4	3	7
2018*	1	1	7	3	4	1	6	8	-	-	5	1	2	3	7	3	1	-	2	2	8	2	12	7
2019	-	3	6	7	7	7	4	9	1	2	3	1	1	3	8	3	-	-	5	-	6	8	8	2
2020**	1	1	7	2	1	3	6	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2021***	3	2	5	6	5	-	7	10	-	-	-	-	7	3	4	3	1	1	2	1	8	8	9	2

Примітки: *У 2018 році збірна України, з політичних міркувань, офіційно не брала участі у чемпіонаті Європи серед чоловіків і жінок у м. Каспійськ (Росія), а була представлена окремими спортсменами.

**У 2020 році замість чемпіонату світу був проведений Індивідуальний кубок світу, а змагання серед юніорів і юнаків у 2020 р., у зв'язку з пандемією коронавірусу не проводились.

***У 2021 році українські спортсмени, враховуючи політичну ситуацію, не брали участі на чемпіонаті світу серед молоді (м. Уфа, Росія).

Оскільки не на всіх змаганнях протягом 2017-2021 рр. були представлені українські спортсмени ми не порівнювали їх результати. Проте, в оремо взятих вікових групах (дорослі, U23) бачимо з роками помітне стабільне зростання спортивних результатів.

Аналізуючи попередні виступи, слід зазначити, що прогнози і робота Асоціації вільної боротьби України спільно з Міністерством молоді та спорту України, НОК України принесла бажані результати і на Іграх у Токіо наші борчині здобули дві бронзові нагороди.

Враховуючи потенціал національної збірної команди України з вільної боротьби та наявність резерву, є підстави сподіватись на успішний виступ українських спортсменів у офіційних змаганнях.

Організаційно-управлінська структура вільної боротьби. Розвитком вільної боротьби в Україні за безпосередньої участі Міністерства молоді і спорту України займається ГО «Асоціація спортивної боротьби України» (далі – АСБУ) (<https://ukrwrestling.com.ua/>). АСБУ є членом Міжнародної федерації

«Об'єднаний світ боротьби» United World Wrestling (<https://uww.org/>).

Для ефективнішого управління розвитком вільної боротьби в Україні 15.03.2019 р. утворена Громадська спілка «Асоціація вільної боротьби України» (далі – АВБУ), яка входить у структуру АСБУ. Основною метою АВБУ є здійснення та захист прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема спортивних та інших інтересів з управління, розвитку та популяризації вільної боротьби. Загалом до суб'єктів, що забезпечують розвиток вільної боротьби в Україні можна віднести такі групи:

- фізичні або юридичні особи, які здійснюють свою діяльність з метою розвитку вільної боротьби;
- фізичні особи, які займаються вільною боротьбою, у тому числі спортсмени;
- фахівці сфери фізичної культури і спорту;
- заклади фізичної культури і спорту;
- відповідні органи влади.

У цьому переліку основним суб'єктом розвитку вільної боротьби в Україні є ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ та

спеціалізовані спортивні заклади, що фінансуються як з державного бюджету так і з місцевих бюджетів (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>).

Останнім часом збільшується частка позабюджетного у розвитку вільної боротьби, що здійснюється за рахунок спонсорів, меценатів, батьківських комітетів у ДЮСШ тощо.

За інформацією, наданою центральними та місцевими органами виконавчої влади, в Україні функціонують 1155 спортивних клубів, 1209 ДЮСШ, 18 спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю, 34 ШВСМ, 18 ЦОПів, 2 центри студентського спорту вищих навчальних закладів, 1042 фізкультурно-оздоровчі заклади, 182 центри фізичного здоров'я населення, 39 центрів фізичної культури і спорту інвалідів (Звіт про результати виконання Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року за 2020 рік, 2021).

З метою покращення організаційно-управлінської структури вільної боротьби, першочергово необхідно:

- спільно з АСБУ, АВБУ розробити «Програму розвитку вільної боротьби в Україні»;

- забезпечити координацію дій усіх зацікавлених суб'єктів, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з питань популяризації серед населення вільної боротьби;

- всебічно взаємодіяти з приватним сектором для розвитку вільної боротьби;

- забезпечити популяризацію вільної боротьби та пропаганду здорового способу життя шляхом створення соціальної реклами на телебаченні, сторінках соціальних мереж, залучення провідних спортсменів, тренерів до формування ціннісного ставлення юнацтва і молоді до власного здоров'я, покращення фізичного розвитку та фізичної підготовленості з урахуванням вимог майбутньої професійної діяльності;

- опрацювати механізми державно-приватного партнерства в інвестуванні розвитку вільної боротьби;

- співпрацювати з навчальними закладами на предмет впровадження в навчальний процес та позакласну роботу з фізичного виховання у загальноосвітніх та закладах вищої освіти вільної боротьби (розроблення методичних рекомендацій, покращення матеріально-технічного забезпечення тощо);

- підтримувати та надавати допомогу територіальним федераціям вільної боротьби і клубам, які розвивають, популяризують і пропагують вільну боротьбу відповідно до цілей UWW та АВБУ;

- упорядкувати регіональні федерації у відповідності до структури АСБУ – перетворення регіональних федерацій в регіональні відділення АСБУ;

- співпраця з UWW в рамках міжнародних програм розвитку вільної боротьби;

- запровадити діджиталізацію вільної боротьби і додаткову можливість проведення аудиту, щорічних змін, динаміки розвитку виду спорту;

- створити електронний щоденник для члена національної збірної команди України, що дасть можливість тренеру працювати зі спортсменом у перервах між навчально-тренувальними зборами.

Інфраструктура розвитку вільної боротьби. В Україні не вистачає сучасної, якісної та доступної спортивної інфраструктури, яка є основою для занять вільною боротьбою. Це є проблемою виду спорту, яка накопичувалася роками та суттєво гальмує його розвиток.

В сучасних умовах у провідних країнах світу дуже велику роль у розвитку виду спорту відіграють місцеві органи влади, які несуть відповідальність за розвиток спортивної інфраструктури. Враховуючи те, що українська система організації та управління фізкультурно-спортивним рухом перейшла до принципів децентралізації владних функцій та повноважень, європейський досвід для нас дуже корисний.

Відсутність та невідповідність світовим стандартам об'єктів спортивної інфраструктури не дає можливості проведення на території країни міжнародних спортивних заходів, розвитку спорту, туристичної галузі і економіки держави в цілому.

Позитивною практикою, яка потребує продовження, є підтримка державних програм з будівництва, реконструкції та капітальних ремонтів спортивних споруд. Урядом затверджено умови надання субвенцій з державного бюджету для будівництва нових та реконструкції існуючих палаців спорту, спортивних басейнів та інших спортивних об'єктів (Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року, 2020).

Вдалим прикладом державно-приватного партнерства у розвитку інфраструктури вільної боротьби є відкриття в Івано-Франківську на базі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Академії вільної боротьби Прикарпаття імені Василя Федоришина (<https://pnu.edu.ua/blog/2021/02/11/25813/>).

Серед першочергових завдань для покращення інфраструктури вільної боротьби передбачено:

- проведення інвентаризації об'єктів спортивної інфраструктури занять вільною боротьбою для визначення її реального стану, зокрема, їх доступності;
- здійснення комплексного аналізу розвитку вільної боротьби в регіонах для створення спортивної інфраструктури, що відповідає національним та міжнародним стандартам;
- співпраця з загальноосвітніми та ЗВО закладами на предмет розвитку доступної інфраструктури для занять вільною боротьбою;
- визначення переліку спортивних об'єктів, що відповідають вимогам міжнародних стандартів, для проведення в Україні міжнародних змагань різного рівня

з вільної боротьби та створення належних умов для тренувань національних збірних команд;

- створення умов щодо залучення інвесторів, меценатів та спонсорів до будівництва, відновлення та реконструкції існуючої спортивної інфраструктури;

- формування іміджу вільної боротьби через засоби масової інформації, регулярне висвітлення подій зі світу боротьби, удосконалення сайту АСБУ, створення інформаційного порталу, що дозволяв би оперативно поширювати інформацію по регіонах;

- випуск навчальної та методичної літератури, серії навчально-методичних посібників (у т.ч. в електронному форматі), виробництво і випуск тематичних передач, формування «Золотого фонду боротьби України»;

- створення платформи для доступного навчання тренера (певний матеріал подавати у відеолекціях, а деякі в якості Vlog);

- комерціалізація боротьби: розробка бренду (спортивного інвентарю для єдиноборств; лінію спортивного екіпірування; сувенірної, друкованої і відео- продукції тощо).

Олімпійський резерв, дитячо-юнацький спорт. Загальновідомо, що спорту вищих досягнень не буває без дитячо-юнацького спорту. Тому цей напрям роботи у системі розвитку фізичної культури і спорту перебуває на особливому рахунку у всіх країнах, які хочуть мати високі спортивні показники та здорову націю.

Основними суб'єктами розвитку вільної боротьби в Україні є ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ, ЦОП, спеціалізовані навчальні спортивні заклади спортивного профілю та спортивні клуби, що забезпечують формування олімпійського резерву.

Кількісний склад осіб, які займалися вільною боротьбою в Україні у 2017-2020 рр.

Рік	Кількість осіб, які займаються вільною боротьбою, – усього	У тому числі у					Із кількості осіб, які займаються вільною боротьбою, – кількість жінок
		ДЮСШ, СДЮШОР	ШВСМ	ЦОП	спеціалізованих навчальних закладах спортивного профілю	спортивних клубах	
2017	22623	17487	248	12	310	4566	2666
2018	22319	16765	238	6	317	4993	2460
2019	21991	16421	246	6	330	4988	2352
2020	22732	16759	270	8	380	5315	2596
Усі види спорту 2020	963470	452184	3949	296	4815	498137	232502

Як видно з таблиці 5, до систематичних занять вільною боротьбою в Україні у 2020 році було залучено 22732, що становить 2,31 % від загальної кількості осіб, які займаються спортом в Україні. З них жінок – 2596 осіб, що становить 11,42 % від кількості тих, хто займається вільною боротьбою.

Основна частка із загальної кількості залучених до занять вільною

боротьбою припадає на учнів ДЮСШ, СДЮШОР – 16759 осіб (73,72 %), 5315 борців і борчинь (23,38 %) займаються у спортивних клубах, у спеціалізованих навчальних закладах спортивного профілю займаються 380 (1,67 %) спортсменів, у ШВСМ – 270 (1,18 %) і лише 8 (0,05 %) – у ЦОП (рис. 1).

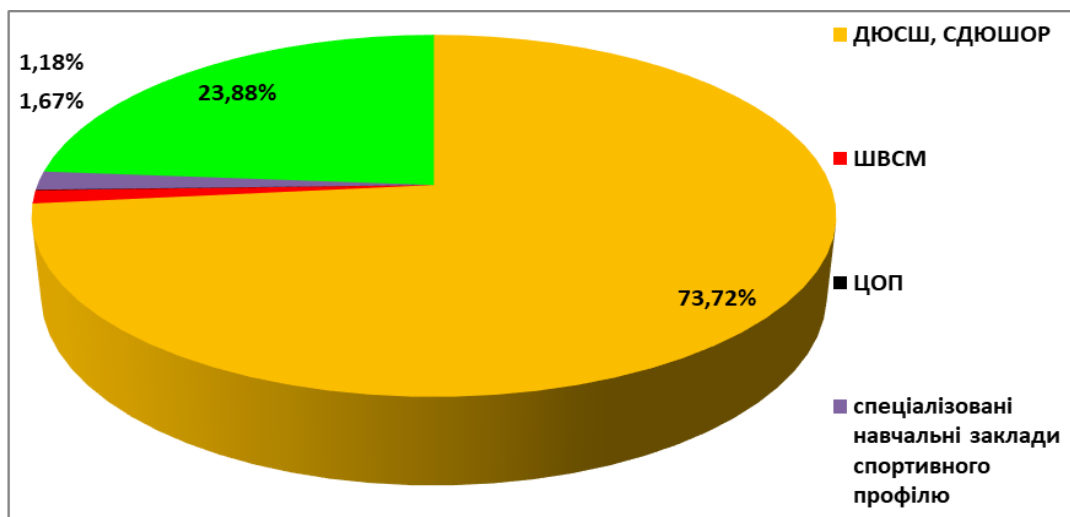

Рис. 1. Особи, які займаються вільною боротьбою в Україні

Станом на 01.01.2021 р. у ДЮСШ і СДЮСШОР (табл. 6) було 233 відділення з вільної боротьби, у яких функціонувало 797 груп початкової підготовки; 776 –

базової підготовки; 70 груп спеціалізованої підготовки і 16 груп підготовки до вищої спортивної майстерності.

За останній рік скоротилась кількість відділень по ДЮСШ і СДЮСШОР, проте, зросла кількість навчальних груп.

Щодо кількості учнів, то станом на 01.01.2021 р. у ДЮСШ і СДЮСШОР вільною боротьбою займалися 16759 осіб

(табл. 7), з яких у групах початкової підготовки займалися – 8999 дітей; 7246 юних спортсменів у групах базової підготовки; 451 – спеціалізованої підготовки і 63 спортсмена у групах підготовки до вищої спортивної майстерності.

Таблиця 6

Кількісний склад відділень з вільної боротьби у ДЮСШ і СДЮСШОР в Україні за 2017-2020 рр.

Рік	Кількість відділень з вільної боротьби, од.	Кількість навчальних груп, од.				Всього
		початкової підготовки	базової підготовки	спеціалізованої підготовки	підготовки до вищої спортивної майстерності	
2017	232	850	701	64	8	1623
2018	238	800	727	73	9	1682
2019	237	793	723	65	14	1595
2020	233	797	776	70	16	1659

Таблиця 7

Якісний склад учнів ДЮСШ і СДЮСШОР в Україні за 2017-2020 рр.

Рік	Кількість вихованців, що займаються у групах, осіб									
	початкової підготовки	базової підготовки				спеціалізованої підготовки			підготовки до вищої спортивної майстерності (увесь строк)	Усього
		1 рік навчання	2 рік навчання	3 рік навчання	більше 3 років	1 рік навчання	2 рік навчання	більше 2 років		
2017	10512	3020	1774	1140	580	213	163	51	34	17487
2018	9428	3187	1735	1346	549	257	149	77	37	16765
2019	9190	2873	1868	1454	487	236	123	62	128	16421
2020	8999	3274	1697	1620	655	306	93	52	63	16759

Станом на 01.01.2021 р. у ШВСМ було 18 відділень з вільної боротьби, з них груп: спортивного вдосконалення – 16 і вищої спортивної майстерності – 28, в яких вільною боротьбою займалися 246 осіб постійного складу і 88 осіб змінного складу, з них у групах: спортивного вдосконалення – 90 і вищої спортивної майстерності – 156 спортсменів.

Основним документом, що регламентує навчально-тренувальний процес з виду спорту є навчальна

програма. Чинна навчальна програма з вільної боротьби була розроблена у 2019 році (Шандригось, Яременко, Латишев, & Первачук, 2020) у зв'язку: з істотними змінами правил боротьби і регламенту проведення змагань, що в свою чергу зумовило зміни вимог до підготовленості і підготовки борців; зі змінами в державно-управлінських, структурних та матеріально-економічних умов роботи, що у свою чергу змінило напрям роботи тренера з масовості на індивідуалізацію; зі

зростанням конкуренції у жіночій боротьбі; зі змінами державних документів і нормативних актів, що регламентують роботу ДЮСШ.

На основі аналізу фізичної і технічної підготовленості учнів спортивних закладів України були удосконалені оціночні шкали із загальної та спеціальної фізичної підготовки для представників всіх вікових груп і вперше були розроблені орієнтовні плани-графіки річного циклу підготовки для вихованців спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю.

Оскільки, основним завданням ШВСМ є підготовка учнів-спортсменів резервного спорту та спорту вищих досягнень до складу національних збірних команд, у тому числі національних збірних команд України, з олімпійських видів спорту, то окремим розділом описано побудову навчально-тренувального процесу у ШВСМ, що включає зміст і структуру навчально-тренувальної роботи у групах спортивного удосконалення і групах вищої спортивної майстерності.

Проте, у чинній Програмі відсутній *спортивно-оздоровчий етап*, що має на меті залучення до занять фізичними вправами дітей та молоді для досягнення фізичної досконалості, високого рівня працездатності і зміцнення здоров'я (Шандригось, Яременко, Латишев, & Первачук, 2020). Виявлено, що у вільній боротьбі досі є невикористаний потенціал підвищення якості техніко-тактичної підготовки і масовості, який можна забезпечити за рахунок вдосконалення змісту, послідовності і методики техніко-тактичної підготовки та організації системи стимулів до підвищення масовості і зберігання контингенту учнів. Якщо в умовах ранньої спеціалізації у спортивній боротьбі ввести дитячі і збільшити число юнацьких спортивних розрядів, запровадити кваліфікаційні технічні категорії та встановити між ними взаємозв'язок, можна буде забезпечити створення сприятливого фізкультурно-спортивного клімату та сталого наповнення секцій. Для мотивації освітньої діяльності

в умовах ранньої спеціалізації необхідно ввести кваліфікаційні технічні категорії, починаючи з першого року базової технічної підготовки.

Для підвищення рівня охоплення населення для занять вільною боротьбою ми визначили наступні завдання для досягнення цілей:

- встановлення спеціальних стипендій тренерам груп початкової підготовки;
- безкоштовність занять в групах початкової підготовки, в клубах і секціях;
- сприяння у відкритті і обладнанні спортзалів в загальноосвітніх навчальних закладах, підтримка позакласної секційної роботи у ЗОШ;
- ініціювання включення боротьби окремим модулем в програму навчальних закладів;
- ініціювання відкриття відділень з вільної боротьби в ДЮСШ, СДЮШОР;
- розробка системи морального стимулювання підлітків і пропаганда спортивних досягнень в навчальних закладах;
- проведення юнацьких турнірів і змагань, в т. ч. командних;
- урочисте преміювання та відзначення усіх спортсменів та тренерів за результатами офіційних змагань;
- навчальна програма з вільної боротьби для ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю потребує подальшого осмислення й удосконалення у світлі сучасних вимог і більш активної участі в цьому процесі з боку Асоціації спортивної боротьби України.

Кадрове забезпечення вільної боротьби. Вивчаючи це питання, передусім треба визначити, яка кількість персоналу, задіяна, і головне, має бути задіяна у вільній боротьбі. Нині діюча статистика не дає об'єктивної відповіді на це питання.

Станом на 01.01.2020 р. заняття вільною боротьбою проводили 884 працівника, що становить 2,74 % від усієї кількості працівників фізичної культури і

спорту, які проводять заняття. З них 548 (61,99 %) - штатні тренери з видів спорту, тренери-викладачі, викладачі; 116 (13,12 %) - тренери з видів спорту, тренери-викладачі, викладачі зі спорту, які проводять заняття у спортивних клубах (табл. 8).

Станом на 01.01.2021 р. у ДЮСШ і СДЮСШОР навчально-тренувальний процес здійснювало 723 тренера з вільної боротьби, що становить 81,7 % від усіх працівників фізичної культури і спорту, які

проводять заняття вільною боротьбою. З них штатних тренерів – 487 осіб (табл. 9), з яких 325 (66,74 %) мають тренерську кваліфікаційну категорію.

Причому, із загальної кількості тренерів-штатників 64,68 % становлять особи у віці 30-60 років, молодь до 30 років складає 18,89 % і 16,43 % - це фахівці 60 років і старше (рис. 2), що свідчить про потребу у залученні молодих тренерів для занять вільною боротьбою.

Таблиця 8

Кількісний склад працівників фізичної культури і спорту, які проводили заняття вільною боротьбою в Україні за 2017-2020 рр.

Рік	Кількість працівників фізичної культури і спорту, які проводять заняття, – усього	З них			Із кількості працівників фізичної культури і спорту, які проводять заняття, – кількість жінок	Кількість членів відокремлених підрозділів національних спортивних федерацій, з них	
		штатні тренери з видів спорту, тренери-викладачі, викладачі зі спорту	тренери з видів спорту, тренери-викладачі, викладачі зі спорту, які проводять заняття у спортивних клубах	які мають спеціальну вищу освіту з фізичної культури і спорту		Спортсмени	тренери з видів спорту
2017	889	555	161	566	58	9251	400
2018	926	585	112	655	63	9991	445
2019	881	535	102	618	70	10540	435
2020	884	548	116	667	71	10449	430
Усі види спорту 2020	32241	14226	9176	21142	5920	389661	14402

Таблиця 9

Кількість тренерів-викладачів з вільної боротьби у ДЮСШ і СДЮСШОР в Україні за 2019-2020 рр.

Рік	Кількість тренерів-викладачів, усього, осіб	Кількість штатних тренерів-викладачів, осіб						
		Усього	кількість тренерів-викладачів, що мають			категорію		
			Звання заслужений тренер	Вищу освіту за спеціальністю «фізична культура і спорт»	Вищу	Першу	Другу	
2017	695	469	36	395	33	106	143	
2018	689	476	37	404	38	104	157	
2019	708	464	42	396	41	99	158	
2020	723	487	42	418	48	93	184	

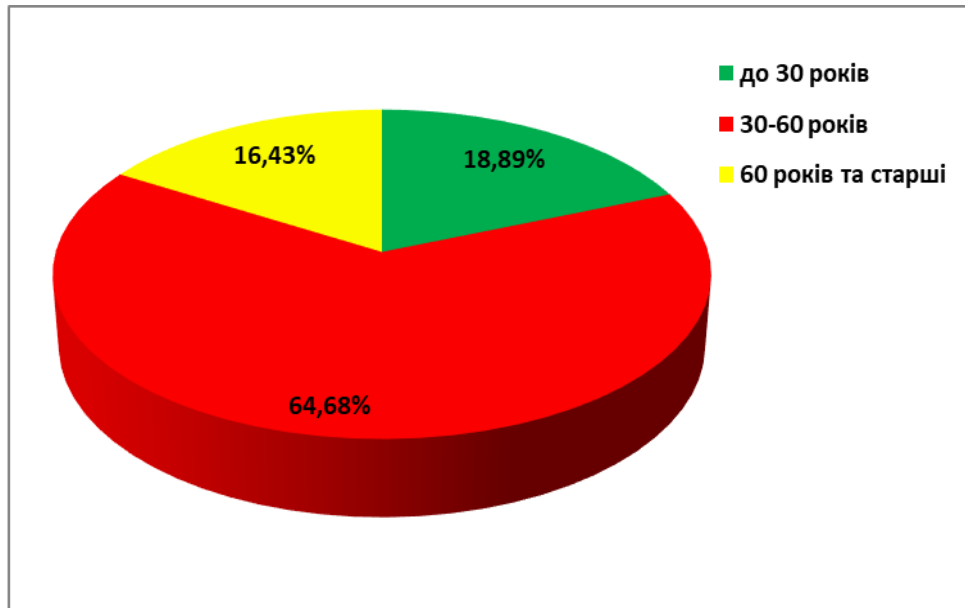

Рис. 2. Віковий розподіл тренерів з вільної боротьби, що входять в штат

Значно омолодився і якісно виріс склад суддівського корпусу з вільної боротьби. До списків UWW на 2022 рік включено 23 українських арбітри з них: 1 – олімпійської категорії, 7 – I, 5 – II і 10 III міжнародної категорії (<https://cdn.uww.org/s3fs-public>).

Виходячи із вище зазначеного, з метою покращення кадрового забезпечення вільної боротьби ми визначили такі завдання для досягнення цілей:

- обґрунтування інноваційної технології збору та аналізу статистичної інформації стосовно зайнятих фахівців у вільній боротьбі;
- впровадження у вільній боротьбі системи періодичної сертифікації фахівців, сформованої з урахуванням вітчизняних особливостей та передового світового досвіду, а також із залученням громадськості, зокрема федерації, та суб'єктів приватного сектору;
- прийняття сучасної моделі тренера з вільної боротьби;
- ініціювання встановлення преференцій під час вступу для здобуття фахової передвищої та вищої освіти з фізичної культури і спорту вступникам, які займались в системі дитячо-юнацького

спорту та мають необхідний рівень спеціальної підготовленості та ініціювання можливості відстрочки від служби у ЗСУ або альтернативної служби випускникам ЗВО, що працевлаштувались тренерами-викладачами;

- підтримка випускників ЗВО фізичної культури і спорту (виплата стипендій, стажування, направлення у ДЮСШ, клуби);
- перенавчання тренерських кадрів (розробка своїх програм і програми UWW, проведення тренерських семінарів, майстер-класів, введення тренерської ліцензії);
- формування суддівського корпусу (на платній основі, навчання офіційної мови UWW, участь в суддівських семінарах, введення національної ліцензії);
- допомога у підготовці національних спікерів (діючих прогресивних тренерів) для організації і проведенні тренінгів із залученням курсів з підвищення кваліфікації тренерів;
- віднесення питання кадрового забезпечення з вільної боротьби до місцевих органів влади;

- зупинка еміграції спортсменів (в першу чергу стосується жіночої боротьби).

Система спортивних змагань з вільної боротьби в Україні обумовлюється Єдиним календарним планом фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України, який складається виходячи з міжнародного календаря UWW.

Всеукраїнський календар з вільної боротьби складається з офіційних змагань (чемпіонати України, кубок України) серед усіх вікових груп, які є відбірковими на офіційні міжнародні змагання і навчально-тренувальних зборів.

Основними офіційними змаганнями з вільної боротьби в Україні є:

- чемпіонат України серед юнаків і дівчат (U15) (для переможців чемпіонату України – чемпіонат Європи);

- чемпіонат України серед кадетів і кадеток (U17) (для переможців чемпіонату України – чемпіонат Європи, світу);

- чемпіонат України серед юніорів і юніорок (U20) (для переможців чемпіонату України – чемпіонат Європи, світу);

- чемпіонат України серед чоловіків і жінок до 23 років (U23) (для переможців чемпіонату України – чемпіонат Європи, світу);

- чемпіонат і Кубок України серед чоловіків і жінок (для переможців чемпіонату і Кубку України – чемпіонат Європи, світу, в залежності від міжнародного календаря UWW).

Нерегулярно, але проводиться чемпіонат України серед клубних команд (командний) з відбором на чемпіонат світу серед клубних команд. У 2016 році клубний чемпіонат світу був успішно проведений в місті Харкові.

Окрім офіційних змагань проводяться відомчі змагання (гімназіади, універсіади, чемпіонати серед ФСТ і клубів), серія турнірів, починаючи з Київського міжнародного турніру, «майстрівських» турнірів (серед дорослих і молоді) і завершуючи турнірами серед молодших юнаків і дітей.

У зв'язку з карантинними обмеженнями на території України та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів, з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, ряд спортивних заходів у 2020 році були відмінені.

За 2021 рік відповідно до Єдиного календарного плану фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України з вільної боротьби було проведено 137 заходів, з них: 84 всеукраїнських (50 НТЗ; 10 офіційних змагань; 23 турніри і 1 відомчі змагання) і 53 міжнародних (20 офіційних змагань, 31 турнір, всесвітні ігри школярів і всесвітня гімназіада).

Серед першочергових завдань з удосконалення системи спортивних змагань з вільної боротьби в Україні необхідно:

- змінити регламент проведення Чемпіонатів України. Для більшої популяризації потрібно робити за зразком міжнародної федерації UWW;

- планування і проведення матчевих зустрічей і турнірів;

- започаткування серії турнірів (етапів) і по завершенні сезону проведення фінальної частини розіграшу кубку України;

- електронна реєстрація учасників змагань, розробка нової програми для проведення змагань; синхронізація програми за допомогою особистих мобільних телефонів учасників змагань; ведення електронного архіву змагань за аналогом UWW, адаптація під різновид змагань; надання доступу до результатів кожному (це допоможе швидше відслідковувати нові таланти, вести статистику, та підраховувати очки самостійно, окрім цього такий перехід дасть можливість поступово перейти на ліцензування тренерів, спортсменів, суддів, інших осіб);

- відродження спільно з Міністерством освіти і науки України студентських Універсіад і студентських ліг

з боротьби, що дасть поштовх розвитку боротьби у ЗВО;

- розглянути можливість проведення дитячих ліг з вільної боротьби;
- систематизувати всеукраїнський календар змагань з вільної боротьби, задля уникнення накладок і визначити пріоритетні турніри з різних вікових груп.

Матеріально-технічне забезпечення вільної боротьби. Відповідно до законів України «Про фізичну культуру та спорт», «Про освіту», «Про позашкільну освіту», Державної програми розвитку фізичної культури та спорту державними і місцевими органами влади, радами фізкультурно-спортивних товариств та відомств проводиться певна робота щодо утримання, використання та збереження матеріально-технічної спортивної бази, створення умов для систематичних занять вільною боротьбою.

Головними спортивними базами підготовки національної збірної команди з вільної боротьби є ДП Олімпійський навчально-спортивний центр «Конча-Заспа» (м. Київ) та ДП «Ворохтянська високогірська навчально-спортивна база «Заросляк» (сmt. Ворохта, Івано-Франківської області), що мають державну форму власності і знаходяться у підпорядкуванні Мінмолодьспорту. У 2021 році для проведення НТЗ збірних команд з вільної боротьби залучався СК «Олімп» (м. Южне, Одеської області).

До закладів фізичної культури і спорту, яким надається статус олімпійської бази з вільної боротьби відносяться (Перелік закладів фізичної культури і спорту, яким надається статус бази олімпійської, паралімпійської та дефлімпійської підготовки, 2021):

- Олімпійський коледж імені Івана Піддубного, м. Київ (Міністерство освіти і науки України);
- навчально-спортивна база літніх видів спорту Міністерства оборони, м. Львів (Міністерство оборони України);
- комплекс спортивних споруд Миколаївської обласної організації фізкультурно-спортивного товариства

«Динамо», м. Миколаїв (Фізкультурно-спортивне товариство «Динамо»);

- спортивний комплекс «Динамо» громадської організації «Харківська обласна організація фізкультурно-спортивного товариства «Динамо» України, м. Харків (Фізкультурно-спортивне товариство «Динамо»).

Для проведення змагань з вільної боротьби використовуються палаци спорту, що належать місцевим органам влади та спортивні комплекси навчальних закладів.

Основне матеріально-технічне забезпечення (бази, оснащення, інвентар, обладнання) для занять з вільної боротьби знаходиться на базі ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ та у спеціалізованих спортивних закладах спортивного профілю, які фінансуються переважно із коштів місцевих бюджетів.

Разом з тим, в питаннях щодо утримання та використання матеріально-технічної бази для занять вільною боротьбою є ряд недоліків та невирішених проблем. Збереження та розширення матеріально-спортивної бази для занять вільною боротьбою в Україні проводиться точково і несистематично, тому постає потреба у детальному вивченні цього питання на регіональному рівні.

Серед першочергових заходів щодо покращення матеріально-технічного забезпечення вільної боротьби необхідно:

- спільно з АСБУ, АВБУ розглянути можливість розробки, впровадження та виробництва всього спектру продукції для занять боротьбою власного виробництва, а саме: спорткомплексів з швидкокомтованих конструкцій (включаючи подіум, трибуни, суддівсько-інформаційне обладнання); борцівських килимів; спортивного інвентаря, тренажерів; спортивного і змагального екіпірування (в т.ч. підліткового);
- спільно з АСБУ, АВБУ і регіональними федераціями підписання договорів про співпрацю на предмет оснащення борцівським інвентарем та обладнанням спортивних залів,

будівництва ФОКів; розвитку і пропаганди боротьби, здорового способу життя в містах, де на даний момент популярність вільної боротьби дуже велика і де боротьба є певним «соціальним ліфтом» для молоді;

- спільно з АСБУ, АВБУ, Мінмолодьспортом, НОК України обговорення питання щодо створення національного центру підготовки збірних команд з видів боротьби, де окрім українських спортсменів різного віку будуть проходити підготовку іноземні борці, тренери та судді, будуть організовуватися семінари UWW тощо.

Висновки.

Аналіз виступів збірної команди на офіційних міжнародних змаганнях виявив, що збірна команда України з вільної боротьби завжди претендувала на медалі офіційних міжнародних змагань і за роки незалежності завоювала 202 медалі на чемпіонатах Європи, 78 – на чемпіонатах світу і 12 медалей на Олімпійських іграх, що свідчить про конкурентоспроможність українських спортсменів на міжнародній арені. Результати останніх виступів дають підстави вважати, що у національній збірній команді України з вільної боротьби є потенціал, наявність резерву і вселяють сподівання на подальші успішні виступи українських спортсменів у офіційних міжнародних змаганнях.

Проте, розвиток вільної боротьби в Україні має також чимало проблем, пов'язаних із застарілою інфраструктурою, недостатнім фінансуванням, старінням тренерських кадрів тощо.

Встановлено, що розвитком вільної боротьби в Україні за безпосередньої участі Міністерства молоді і спорту України займається ГО «Асоціація спортивної боротьби України», яка є членом Міжнародної федерації «Об'єднаний світ боротьби» UWW.

В Україні не вистачає сучасної, якісної та доступної спортивної інфраструктури, яка є основою для занять вільною боротьбою. Це є проблемою виду спорту, яка накопичувалася роками та суттєво гальмує його розвиток.

Основними суб'єктами розвитку вільної боротьби в Україні є ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ та спеціалізовані спортивні заклади, що фінансуються як з державного бюджету, так і з місцевих бюджетів та забезпечують формування олімпійського резерву. До систематичних занять вільною боротьбою в Україні у 2020 р. було залучено 22732, з яких основна частка припадає на учнів ДЮСШ, СДЮШОР – 73,72 %. У ДЮСШ і СДЮШОР функціонує 233 відділення (1659 навчальних груп різної кваліфікації) з вільної боротьби. Встановлено, що за останній рік скоротилась кількість відділень по ДЮСШ і СДЮШОР, проте, зросла кількість навчальних груп.

Заняття вільною боротьбою проводили 884 працівника, з яких навчально-тренувальний процес у ДЮСШ і СДЮШОР здійснювало 723 (81,7 %) тренера з вільної боротьби. З них штатних тренерів – 487 осіб, з яких 325 (66,74 %) мають тренерську кваліфікаційну категорію. Виявлено, що із загальної кількості тренерів, що входять в штат, 64,68 % становлять особи у віці 30-60 років, молоді до 30 років складає 18,89 % і 16,43 % - це фахівці 60 років і старше, що свідчить про потребу у залученні молодих тренерів для занять вільною боротьбою.

Система спортивних змагань з вільної боротьби в Україні обумовлюється Єдиним календарним планом фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України, який формується виходячи з міжнародного календаря UWW і містить офіційні змагання (відбіркові на міжнародні змагання) серед усіх вікових груп, навчально-тренувальні збори, відомчі змагання, турніри різних рангів серед усіх вікових груп.

Головними спортивними базами підготовки національної збірної команди з вільної боротьби є дві бази, що мають державну форму власності і знаходяться у підпорядкуванні Мінмолодьспорту та чотири регіональні відомчого підпорядкування. Основне матеріально-технічне забезпечення (бази, оснащення, інвентар, обладнання) для занять вільною

боротьбою знаходиться на базі ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ та у спеціалізованих спортивних закладах спортивного профілю, які фінансуються переважно із коштів місцевих бюджетів. Збереження та розширення матеріально-спортивної бази для занять вільною боротьбою в Україні проводиться точково і несистематично, тому постає потреба у детальному вивченні цього питання на регіональному рівні.

Враховуючи вище зазначене, з метою удосконалення організаційно-управлінської структури, інфраструктури, підвищення рівня охоплення населення для занять вільною боротьбою, покращення кадрового, матеріально-технічного забезпечення і удосконалення

системи спортивних змагань з вільної боротьби, нами було визначено ряд першочергових завдань, що уже реалізуються АББУ спільно з АСБУ і Мінмолодьспортом України.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку передбачають аналіз розвитку вільної боротьби на регіональному рівні і розробка «Програми розвитку вільної боротьби в Україні».

Конфлікт інтересів. Автори відзначають, що не існує ніякого конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Байрамов, Р.Х. (2017). Проблеми та перспективи розвитку неолімпійського спорту в Україні. *Фізична культура, спорт та здоров'я: XVII Міжнародна науково-практична конференція, 7-8 грудня 2017*, 297-300.
- Булатова, М.М. (2017). *Боротьба. Енциклопедія в запитаннях і відповідях. Навчальне видання*. Олімпійська література, Київ.
- Гуськов, С.И., & Платонов, В.Н. (2000). *Профессиональный спорт*. Олимпийская литература., Киев.
- Звіт про результати виконання Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2024 року за 2020 рік – [Електронний ресурс]. – Режим доступу https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Fizychna_kultura/zapiska-do-programi.pdf (дата звернення: 15.01.2022).
- Латишев, Н., Шандригось, В., Тропин, Ю., Квасниця, О., & Головач, И. (2020). Женская борьба: анализ результатов выступления сборной команды Украины. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, 9(28). 237-243.
- Латышев, Н., Шандригось, В., & Мозолюк, О. (2016). Анализ выступлений и прогноз на предстоящие соревнования сборной команды Украины по вольной борьбе. *Молода спортивна наука України*, 1, 102-107.
- Латышев, Н.В., Поляничко, Е.Н., Юшина, Е.В., Еретик, А.А., & Барабаш, О.В. (2020). Анализ результатов выступления сборной команды Украины по вольной борьбе в преддверии Олимпийских игр 2020. *Єдиноборства*, 2(16), 31-42.
- Леннарц, К. (2013). Спортивная борьба в системе олимпийского спорта. *Наука в олимпийском спорте*, 4, 4-7.
- Линець, М., & Шульга, Л. (2005). Розвиток професійного спорту в Україні. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, 1, 23-30.
- Мітова, О., & Онищенко, В. (2014). Сучасні проблеми розвитку міні-баскетболу в Україні. *Молода спортивна наука України*, 1, 150-155.
- Павлюк, І. (2006). Становлення і розвиток гандболу в Україні. *Молода спортивна наука України*, 3, 197-201.
- Павлюк, І.С. (2008). *Організаційні основи розвитку ігрових видів спорту в Україні (на прикладі гандболу) (Автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання та спорту)*. Київ, Україна.

- Перелік закладів фізичної культури і спорту, яким надається статус бази олімпійської, паралімпійської та дефлімпійської підготовки. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18.01.2006 р. № 30 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 173). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.01.2022).
- Пістун, А.І. (2008). *Спортивна боротьба: навч. посіб.* Тріада плюс, Львів.
- Платонов, В.Н. (2015). *Система підготовки спортсменів в олімпійському спорті. Обща теорія і її практичні застосування: учебник [для тренерів]. в 2 кн.* Київ.
- Про затвердження Переліку міжнародних спортивних федерацій, членами яких є відповідні всеукраїнські спортивні федерації : Наказ Міністерства молоді та спорту України від 26.02.2015 р. № 532. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://mms.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-pereliku-mizhnarodnih-sportivnih-federacij-chlenami-yakih-ye-vidpovidni-vseukrayinski-sportivni-federaciyi> (дата звернення: 15.01.2022).
- Про пріоритетність літніх олімпійських видів спорту на 2022-2024 роки : Наказ Міністерства молоді та спорту України від 21.12.2021 р. № 4904. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://mms.gov.ua/npas/pro-prioritetnist-litnih-olimpijskih-vidiv-sportu-na-2022-2024-roki> (дата звернення: 15.01.2022).
- Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 4.11.2020 р. № 1089. ВРУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 15.01.2022).
- Тропин, Ю.Н., Латышев, Н.В., Рыбак. Л.А., & Бугаев. М.Л. (2020). Сравнительный анализ результатов выступлений национальной сборной команды Украины по спортивной борьбе. *Єдиноборства*, 3(17), 79-91.
- Цимбалюк, С.М. (2020). Стан та перспективи розвитку спортивно-оздоровчої сфери в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету, Економічні науки*, 4, 3, 31-36.
- Черба, В.М., & Герасимова, Є.В. (2017). Стан та перспективи розвитку сфери фізичної культури в Україні. *Економіка та держава*, № 7, 70-75.
- Шандригось В., & Первачук Р. (2018) Роль і місце спортивної боротьби в системі олімпійського руху. *Молода спортивна наука України*, Вип. 22., Т. 1, 18-19.
- Шандригось, В.І., Латишев, М.В., Первачук, Р.В., & Яременко, В.В. (2020). Аналіз результатів виступів збірної команди України з жіночої боротьби. *Єдиноборства*, №4(18), 90-104 <https://DOI:10.15391/ed.2020-4.09>
- Шандригось, В.І., Яременко, В.В., Латишев. М.В., & Первачук. Р.В. (2020). До питання удосконалення програмно-методичного забезпечення з вільної боротьби. *Єдиноборства*, №2(16), 74-85 <https://DOI:10.15391/ed.2020-2.08>
- Шинкарук, О.А. (2013). *Теорія і методика підготовки спортсменів: управління, контроль, відбір, моделювання та прогнозування в олімпійському спорті. Навчальний посібник*, Київ.
- Щорічний інформаційний довідник «Україна спортивна». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://mms.gov.ua/fizichna-kultura/statistichna-zvitnist/shchorichnij-informacijnij-dovidnik-ukrayina-sportivna> (дата звернення: 15.01.2022).
- Officials' referees' list for 2022. - [Electronic resource]. - Access mode <https://cdn.uww.org/s3fs-public> (date of application: 15.01.2022).

Стаття надійшла до редакції: 14.01.2022 р.

Опубліковано: 21.02.2022 р.

Аннотация. Шандрыгось В.И., Блажейко А.И., Латышев Н.В. *Состояние и перспективы развития вольной борьбы в Украине. Цель:* проанализировать состояние вольной борьбы в Украине и определить пути дальнейшего развития этого вида спорта. **Материал и способы исследования.** В исследовании использовались следующие общепринятые методы: анализ научно-методической литературы и источников интернета; анализ официальных документов; методы математической статистики. Проанализированы выступления спортсменов сборной команды Украины по вольной борьбе в официальных соревнованиях, статистические материалы Министерства молодежи и спорта Украины, Ассоциации спортивной борьбы Украины. **Результаты:** анализ выступлений на официальных международных соревнованиях показал, что сборная команда Украины по вольной борьбе всегда претендовала на медали официальных международных соревнований и за годы независимости завоевала 202 медали на чемпионатах Европы, 78 – на чемпионатах мира и 12 медалей на Олимпийских играх, что свидетельствует о конкурентоспособности украинских спортсменов на международной арене. Развитием вольной борьбы в Украине с участием Министерства молодежи и спорта Украины занимается Ассоциация спортивной борьбы Украины, которая является членом Международной федерации «Объединенный мир борьбы» UWW. В Украине не хватает современной, качественной и доступной спортивной инфраструктуры для основы занятий вольной борьбой. Это проблема вида спорта, которая накапливалась годами и существенно тормозит его развитие. Основными субъектами развития вольной борьбы в Украине являются ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ и специализированные спортивные заведения, которые финансируются как из государственного бюджета, так и местных бюджетов и обеспечивают формирование олимпийского резерва. К систематическим занятиям вольной борьбой в Украине привлечены 22732 человека, из которых основная доля приходится на учеников ДЮСШ, СДЮШОР – 73,72%. В ДЮСШ и СДЮШОР функционирует 233 отделения (1659 учебных групп разной квалификации) по вольной борьбе. Установлено, что за последний год сократилось количество отделений по ДЮСШ и СДЮШОР, однако возросло количество учебных групп. Занятия вольной борьбой проводили 884 работника, из которых учебно-тренировочный процесс в ДЮСШ и СДЮШОР осуществляло 723 (81,7%) тренера из них: штатных тренеров – 487 человек, из которых 325 (66,74%) имеют тренерскую квалификационную категорию. Выявлено, что из общего количества тренеров, которые входят в штат, 64,68 % составляют лица в возрасте 30-60 лет, молодежь до 30 лет составляет 18,89 % и 16,43 % - это специалисты 60 лет и старше, что свидетельствует о необходимости привлечения молодых тренеров для занятий вольной борьбой. Система спортивных соревнований по вольной борьбе в Украине определяется Единым календарным планом физкультурно-оздоровительных и спортивных мероприятий Украины, который формируется исходя из международного календаря UWW и содержит официальные соревнования (отборочные на международные соревнования) среди всех возрастов, учебно-тренировочные сборы, ведомственные соревнования, турниры разных рангов среди всех возрастов. **Выводы.** Проанализировав состояние вольной борьбы в Украине, с целью усовершенствования организационно-управленческой структуры, инфраструктуры, повышения уровня охвата населения для занятий вольной борьбой, улучшения кадрового, материально-технического обеспечения и усовершенствования системы спортивных соревнований по вольной борьбе, нами был определен ряд первоочередных задач, что уже реализуются.

Ключевые слова: вольная борьба, развитие, инфраструктура, ДЮСШ, обучающие группы, тренера, спортивные соревнования, спортивные базы.

Abstract. Shandrygos V., Blazheyko A., Latyshev N. *Status and prospects of free wrestling in Ukraine. Purpose:* to analyze the state of freestyle wrestling in Ukraine and identify ways to further develop this sport. **Material and methods.** The following common methods were used in the

study: analysis of scientific and methodological literature and Internet sources; analysis of official documents; methods of mathematical statistics. The performances of athletes of the national team of Ukraine in freestyle wrestling in official competitions, statistical materials of the Ministry of Youth and Sports of Ukraine, the Wrestling Association of Ukraine are analyzed. Results: analysis of performances at official international competitions revealed that the national wrestling team of Ukraine has always claimed medals in official international competitions and during the years of independence won 202 medals at European championships, 78 – at world championships and 12 medals at the Olympic Games, which testifies to the competitiveness of Ukrainian athletes in the international arena. The development of freestyle wrestling in Ukraine with the direct participation of the Ministry of Youth and Sports of Ukraine is the Wrestling Association of Ukraine, which is a member of the International Federation "United World of Wrestling" UWW. Ukraine lacks modern, high-quality and affordable sports infrastructure, which is the basis for wrestling. This is a problem of the sport, which has accumulated over the years and significantly slows down its development. The main subjects of the development of freestyle wrestling in Ukraine are CYSS, SDYUSHOR, SHVSM and specialized sports facilities, which are financed from both the state budget and local budgets and ensure the formation of the Olympic reserve. 22,732 people are involved in regular freestyle wrestling classes in Ukraine, of which the main share falls on students of CYSS, SDYUSHOR – 73,72 %. There are 233 wrestling departments (1,659 study groups of various qualifications) in CYSS and SDYUSHOR. It has been established that the number of CYSS and SDYUSHOR departments has decreased over the last year, however, the number of study groups has increased. Freestyle wrestling was conducted by 884 employees, of which 723 (81,7 %) coaches carried out the training process in CYSS and SDYUSHOR: 487 full-time coaches, of whom 325 (66,74 %) have a coaching qualification category. It was found that out of the total number of full-time coaches, 64,68 % are persons aged 30-60, young people under 30 are 18,89 % and 16,43 % are specialists aged 60 and older, which indicates the need to involve young coaches for freestyle wrestling. The system of wrestling competitions in Ukraine is determined by the Unified calendar plan of physical culture and sports activities of Ukraine, which is formed on the basis of the international calendar UWW and contains official competitions (qualifying for international competitions) among all age groups, training camps, departmental competitions, tournaments of various ranks among all age groups. Conclusions. Analyzing the state of wrestling in Ukraine, in order to improve the organizational and managerial structure, infrastructure, increase the coverage of the population for wrestling, improve staffing, logistics and improve the system of wrestling, we have identified a number of priorities that already being implemented.

Keywords: wrestling, development, infrastructure, CYSS, training groups, coaches, sports competitions, sports facilities.

References

- Bajramov, R.H. (2017). Problemy ta perspektyvy rozvytku neolimpijs'kogo sportu v Ukraini. *Fizychna kul'tura, sport ta zdorov'ja: XVII Mizhnarodna naukovo-praktychna konferencija, 7-8 grudnja 2017*, 297-300.
- Bulatova, M.M. (2017). *Borot'ba. Encyklopedija v zapytannjah i vidpovidjah. Navchal'ne vydannja. Olimpijs'ka literatura, Kyi'v.*
- Gus'kov, S.I., & Platonov, V.N. (2000). *Professional'nyj sport. Olimpijskaja literatura.*, Kiev.
- Zvit pro rezul'taty vykonannja Derzhavnoi' cil'ovoi' social'noi' programy rozvytku fizychnoi' kul'tury i sportu na period do 2024 roku za 2020 rik – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Fizychna_kul'tura/zapiska-do-programi.pdf (data zvernennja: 15.01.2022).
- Latishev, N., Shandrigos', V., Tropin, Ju., Kvasnica, O., & Golovach, I. (2020). Zhenskaja bor'ba: analiz rezul'tatov vystuplenija sbornoj komandy Ukrainy. *Fizychna kul'tura, sport ta zdorov'ja nacii*, 9(28). 237-243.
- Latyshev, N., Shandrigos', V., & Mozoljuk, O. (2016). Analiz vystuplenij i pronoz na predstojashhie

- sorevnovanija sbornoj komandy Ukrainy po vol'noj bor'be. *Moloda sportivna nauka Ukraini*, 1, 102-107.
- Latyshev, N.V., Poljanichko, E.N., Jushina, E.V., Eretik, A.A., & Barabash, O.V. (2020). Analiz rezultatov vystuplenija sbornoj komandy Ukrainy po vol'noj bor'be v preddverii Olimpijskih igr 2020. *Єdinoborstva*, 2(16), 31-42.
- Lennarc, K. (2013). Sportivnaja bor'ba v sisteme olimpijskogo sporta. *Nauka v olimpijskom sporte*, 4, 4-7.
- Lynec', M., & Shul'ga, L. (2005). Rozvytok profesijnogo sportu v Ukraini. *Teorija i metodyka fizychnogo vyhovannja i sportu*, 1, 23-30.
- Mitova, O., & Onyshhenko, V. (2014). Suchasni problemy rozvytku mini-basketbolu v Ukraini. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy*, 1, 150-155.
- Pavljuk, I. (2006). Stanovlennja i rozvytok gandbolu v Ukraini. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy*, 3, 197-201.
- Pavljuk, I.S. (2008). *Organizacijni osnovy rozvytku igrovyh vydiv sportu v Ukraini (na prykladi gandbolu) (Avtoref. dys... kand. nauk z fiz. vyhovannja ta sportu)*. Kyi'v, Ukraini.
- Perelik zakladiv fizychnoi' kul'tury i sportu, jakym nadajet'sja status bazy olimpijs'koi', paralimpijs'koi' ta deflimpijs'koi' pidgotovky. Zatverdzheno postanovoju Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.01.2006 r. № 30 (v redakcii' postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.03.2021 r. № 173). – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30-2006-%D0%BF#Text> (data zvernennja: 15.01.2022).
- Pistun, A.I. (2008). *Sportyvna borot'ba: navch. posib*. Triada pljus, L'viv.
- Platonov, V.N. (2015). *Sistema podgotovki sportsmenov v olimpijskom sporte. Obshhaja teorija i ee prakticheskie prilozhenija: uchebnik [dlja trenerov]. v 2 kn*. Kiev.
- Pro zatverdzhennja Pereliku mizhnarodnyh sportyvnyh federacij, chlenamy jakyh je vidpovidni vseukrai'ns'ki sportyvni federacii' : Nakaz Ministerstva molodi ta sportu Ukrainy vid 26.02.2015 r. № 532. – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu <https://mms.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennja-pereliku-mizhnarodnih-sportivnih-federacij-chlenami-yakih-ye-vidpovidni-vseukrayinski-sportivni-federaciji> (data zvernennja: 15.01.2022).
- Pro prioritetnist' litnih olimpijs'kyh vydiv sportu na 2022-2024 roky : Nakaz Ministerstva molodi ta sportu Ukrainy vid 21.12.2021 r. № 4904. – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu <https://mms.gov.ua/npas/pro-prioritetnist-litnih-olimpijskih-vidiv-sportu-na-2022-2024-roki> (data zvernennja: 15.01.2022).
- Strategija rozvytku fizychnoi' kul'tury i sportu na period do 2028 roku. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 4.11.2020 r. № 1089. VRU. – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (data zvernennja: 15.01.2022).
- Tropin, Ju.N., Latyshev, N.V., Rybak, L.A., & Bugaev, M.L. (2020). Sravnitel'nyj analiz rezultatov vystuplenij nacional'noj sbornoj komandy Ukrainy po sportivnoj bor'be. *Edinoborstva*, 3(17), 79-91.
- Cymbaljuk, S.M. (2020). Stan ta perspektyvy rozvytku sportyvno-ozdorovchoi' sfery v Ukraini. Visnyk Hmel'nyc'kogo nacional'nogo universytetu, *Ekonomichni nauky*, 4, 3, 31-36.
- Cherba, V.M., & Gerasymova, Je.V. (2017). Stan ta perspektyvy rozvytku sfery fizychnoi' kul'tury v Ukraini. *Ekonomika ta derzhava*, № 7, 70-75.
- Shandrygos' V., & Pervachuk R. (2018) Rol' i misce sportyvnoi' borot'by v systemi olimpijs'kogo ruhu. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy*, Vyp. 22., T. 1, 18-19.
- Shandrygos', V.I., Latyshev, M.V., Pervachuk, R.V., & Jaremenko, V.V. (2020). Analiz rezultativ vystupiv zbirnoi' komandy Ukrainy z zhinochoi' borot'by. *Edynoborstva*, №4(18), 90-104 <https://DOI:10.15391/ed.2020-4.09>
- Shandrygos', V.I., Jaremenko, V.V., Latyshev, M.V., & Pervachuk, R.V. (2020). Do pytannja udoskonalennja programno-metodychnogo zabezpechennja z vil'noi' borot'by. *Edynoborstva*, №2(16), 74-85 <https://DOI:10.15391/ed.2020-2.08>
- Shynkaruk, O.A. (2013). Teorija i metodyka pidgotovky sportsmeniv: upravlinnja, kontrol', vidbir,

modeljuvannja ta prognozuvannja v olimpijs'komu sporti. Navchal'nyj posibnyk, Kyi'v.
Shhorichnyj informacijnyj dovidnyk «Ukrai'na sportyvna». – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu
<https://mms.gov.ua/fizichna-kultura/statistichna-zvitnist/shchorichnij-informacijnij-dovidnik-ukrayina-sportyvna> (data zvernennja: 15.01.2022).
Officials' referees' list for 2022. - [Electronic resource]. - Access mode <https://cdn.uww.org/s3fs-public> (date of application: 15.01.2022).

Відомості про авторів / Information about the Authors:

Шандригось Віктор Іванович: к.фіз.вих., доцент; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, Україна.

Шандригось Віктор Іванович: к.физ.восп., доцент; Тернопольский национальный педагогический университет им. Владимира Гнатюка: ул. М. Кривоноса, 2, г. Тернополь, 46027, Украина.

Viktor Shandrigos: Phd (Physical Education and Sport), Associate Professor; Ternopil National Pedagogical University Volodymyr Gnatyuk: st. M. Krivonosy, 2, Ternopil, 46027, Ukraine.

<http://orcid.org/0000-0002-1511-4559>

E-mail: shandrygos.v@gmail.com

Блажейко Андрій Іванович: державний тренер, майстер спорту з вільної боротьби, Міністерство молоді та спорту України: вул. Еспланада, 42, м. Київ, 01601, Україна.

Блажейко Андрей Иванович: государственный тренер, мастер спорта по вольной борьбе, Министерство молодежи и спорта Украины: ул. Эспланадная, 42, г. Киев, 01601, Украина.

Andriy Blazheyko: state coach, master of sports in freestyle wrestling, Ministry of Youth and Sports of Ukraine: st. Esplanade, 42, Kiev, 01601, Ukraine.

<http://orcid.org/0000-0004-6523-2353>

E-mail: correspond@msms.gov.ua;

Латишев Микола Вікторович: к.фіз.вих., доцент; Київський університет Бориса Гринченка: ул. Маршала Тимошенко 13-б, г. Київ, 04212, Україна.

Латышев Николай Викторович: к.физ.восп., доцент; Киевский университет Бориса Гринченко: ул. Маршала Тимошенко 13-б, г. Киев, 04212, Украина.

Mykola Latyshev: Phd (Physical Education and Sport), Associate Professor; Borys Grinchenko Kyiv University: Marshala Tymoshenko, 13-B, Kyiv, 04212, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0001-9345-2759>

E-mail: nlatyshev.dn@gmail.com